

Alapelvek az uniós források felhasználásához és a 2014+ kohéziós politika alakításához – a Kormány és az Európai Bizottság számára

A 2007-2013 közötti tervezési időszakban a kohéziós politika céljainak megvalósítására szánt költségvetés elérte az Európai Unió összköltségvetésének mintegy harmadát, ezáltal a kohéziós politika vált az Európai Unió életének egyik legmeghatározóbb politikájává. A **kohéziós politikára szánt források országos szintű felhasználása** egyértelműen és megkérdőjelezhetetlenül **kijelöli azt a jövőbeli fejlődési pályát**, amelyet az egyes országok hosszútávon követni fognak. Óriási a felelősség a „csapásirányt” meghatározó stratégiai döntések meghozatala során, hiszen itt nem más, mint **a nemzet jövője a tét**.

A világot megrázó gazdasági válság és az egyre súlyosbodó globális környezeti problémák bebizonyították, hogy **a korlátlan növekedést támogató eddigi modell elbukott**, nem növekedhet egyetlen rendszer sem a végtelenségig a korlátozott erőforrásokkal rendelkező világban. A jelenlegi uniós **kohéziós politika folyamatban lévő reformja** és a **2013 utáni időszak kohéziós politikájának megtervezése** soha vissza nem térő alkalmat kínál egy **hosszútávon is valóban fenntartható fejlődési irány** meghatározására. Mindennek előfeltétele, hogy a jelenlegi hazai – főként gazdasági és infrastrukturális beruházásokat előnyben részesítő, és a siker fokmérőjéül csupán a gazdasági növekedést állító – fejlesztéspolitikai szemléletmód gyökeresen átalakuljon, és az **ökológiai korlátainkat figyelembe vevő, a környezeti–gazdasági–társadalmi fenntarthatóságot legfőbb értéknek tekintő, hosszútávú gondolkodásmód** váltsa fel azt. A küszöbön álló globális környezeti és gazdasági katasztrófák megelőzésének és mérséklésének az egyetlen módja a globális felmelegedést 2°C alatt tartó, a biodiverzitást radikálisan védő, ökológiailag fenntartható jövő megalapozása, ami **nem tűr halasztást**.

A 2013 utáni időszakra vonatkozóan **gondos és érdemi tervekre van szükség** arra vonatkozóan, hogy Magyarország számára milyen fejlesztések a legfontosabbak a jövőben. Ne az legyen az ország elsődleges célja, hogy a rendelkezésre álló uniós források minél nagyobb részét megszerezzük és elköltsük, hanem az, hogy azonosítsuk az, általános ökológiai túlélési célú fejlesztéseket, és ezek szükségleteinek megfelelően allokáljuk a forrásokat. Sok esetben az Európai Unió forrásokat és a hozzájuk társított hazai pénzeket is az Európai Unió egészét ugyan szolgáló, de e hasznokból a hazai térségek részesedését nem biztosító projektekre költöttük eddig (ahogyan ez például az ország külső elérhetőségének javítását és a térségi elérhetőség javítását célzó intézkedések közötti abszurd arányeltolódás esetében is tapasztalható). Itt üt vissza az a mulasztás, hogy nem gondoltuk végig előre, hogy Magyarország számára milyen fejlesztésekre van szükség. Nem igaz ugyanis az a gyakran hallott közhely, hogy elmaradásaink miatt akármit fejlesztünk is, az mindenképpen a hasznunkat szolgálja. Ezzel szemben **az ország valódi érdekeit szem előtt tartó** sorrendiségnek és arányosságnak nagy szerepe lenne.

2005-ben huszonhárom magyarországi környezet- és természetvédő szervezet* alapelveket fogalmazott meg a készülő Országos Fejlesztéspolitikai Konceptióhoz annak érdekében, hogy a 2007-2013 közötti fejlesztések a magyar társadalom jólétét hosszú távon szolgálják. Levelüket eljuttatták a miniszterelnökhöz és a parlamenti pártok elnökeihez is, hogy a fenntartható fejlődés elvei a nemzeti közmegegyezéssel alakuló fejlesztéspolitika alapjává váljanak.

Az általuk megfogalmazott – máig érvényes – alapelvek az Országos Fejlesztéspolitikai Konceptióban mérsékelten, a Nemzeti Fejlesztési Tervben, az Új Magyarország Fejlesztési

Tervben és operatív programjaiban, valamint az Új Széchenyi Tervben sajnos vajmi kevésbé köszönnek vissza. Tekintve, hogy az alapelvek általános és örökérvényűek, alább idézzük őket, a Kormány szíves figyelmébe ajánlva.

„Magyarország 2007 és 2020 között jelentősen előrelép az ökoszociális piacgazdaság, a fenntartható fejlődés megteremtése felé. A fejlesztéspolitika célja a társadalmi lét minőségének javítása. Az élet minőségének értelmezésére nem korlátozódik az egyén anyagi jólétére, hanem kiterjed az ember nem anyagi igényeinek kielégítésére, mint a testi, lelki és szellemi egészség és műveltség, környezet minősége, demokratikus jogok, szabadidő, biztonság, családi és közösségi kapcsolatok. A fejlesztéspolitika az eddiginél jóval nagyobb mértékben támogatja mindazokat a nem anyag- és energiaigényes tevékenységeket, amelyek elősegítik a természeti erőforrások megőrzését, valamint a társadalom fejlődését és az egyes emberek jól-létét is: az oktatást, a művelődést, a művészeteket, az egészségügyet, a környezeti és egészségi tudatformálást, a tudományos kutatást és az emberek boldogulását segítő társadalmi érintkezések különböző formáit.

A gazdaság és versenyképesség fejlesztése nem válik önálló és önhatalmú céllá. A tevékenységek célja a fenti értelemben vett társadalmi jólét emelése úgy, hogy a tevékenységek ne lépjenek túl a természet eltartó-képességét. A gazdaság tehát nem cél, hanem eszköz. A fejlesztéspolitika elősegíti, hogy a magyar gazdaság a lehető legnagyobb mértékben alkalmazkodjon a világban végbemenő azon folyamathoz, amelyek az alkotó emberi munkát helyezik előtérbe a magas nyersanyag- és energiatartalmú termeléssel szemben. A követendő fejlesztéspolitika kiemelten ösztönzi Magyarországon a tudásalapú társadalom létrejöttét. Elsősorban a helyi gazdaság fejlesztésére összpontosít, és a külföldi tőke vonzását is ennek megfelelően befolyásolja. Azokat a gazdasági tevékenységeket ösztönzi főképp, amelyek a helyi közösségek tulajdonán, erőforrásán és tudásán alapulnak. Támogatja a kis- és középvállalkozások összefogását piaci szerepük növelése érdekében, ahelyett, hogy a multinacionális vállalatok beszállítóivá válását segítené elő. A kutatások és fejlesztések támogatásánál kiemelt előnyben részesíti a fenntarthatóság elveinek megfelelő gazdaság elméleti és gyakorlati kimunkálását.

A kormány a fejlesztéspolitikát ahhoz a tényhez igazítja, hogy a társadalmi-gazdasági aktivitás már meghaladta Magyarország ökológiai eltartóképességét. Ezért csak olyan fejlesztéseket enged meg, amelyek csökkentik a gazdaság anyag- és energiaigényét, a szennyező anyagok kibocsátását és a természetet károsító területhasználatot. A fejlesztések innovációval és magas hozzáadott értékkel ezen kereteken belül növelik a hatékonyságot, ezzel növelve a versenyképességet is. A kormány a fejlesztési politika minden szintjén érvényesíti a környezeti szempontokat a mai polgárok egészsége és életminősége, valamint a jövő nemzedékek életlehetőségeinek védelme érdekében. Folyamatosan elvégzi a koncepciók, programok és tervek stratégiai környezeti vizsgálatát, és vizsgálja az egyes projektek környezeti hatásait is. A vizsgálatok eredményei a gyakorlatban is hasznosítja a fenntartható fejlődés követelményeinek megfelelően. A környezeti problémákat nem csővégi eszközökkel kezeli, hanem a problémák gyökereire ad választ, főképp gazdasági eszközökkel és jogi szabályozókkal. Jelentős hangsúlyt helyez a természettel és környezettel kapcsolatos ismeretek és szemlélet fejlesztésére, a környezeti tudatformálásra. Hatékony intézkedéseket tesz természeti és kulturális örökségünk megőrzése érdekében.

A fejlesztéspolitika kialakítása során részletesen elemzik a különféle tevékenységek jelenlegi és várható jövőbeni költségeit, beleértve a környezeti és egészségi költségeket is.

Törekednek arra, hogy az árak helyesen tükrözzék a költségeket, ezzel is elősegítve a helyes döntéshozatalt.

A magyar fejlesztéspolitika tudatában van annak, hogy a társadalmi különbségek Magyarországon folyamatosan nőnek. A versenyképesség hagyományos értelemben vett fokozása nem segíti ezen társadalmi problémák megoldását, mert csak kevesek anyagi jólétének növeléséhez járul hozzá. A fejlesztési tervek éppen ezért hangsúlyozott figyelmet fordítanak a területi és társadalmi értelemben vett kiegyensúlyozott fejlődésre, a leszakadó rétegek esélyeinek növelésére. Az esélyek növelésének fő eszköze a helyi közösségek fejlődésnek biztosítása, a társadalom természetes önszervező mechanizmusainak megerősítése. A fejlesztéspolitika azokat az infrastrukturális beruházásokat részesíti előnyben, amelyek környezeti terhelése mérsékelt, ugyanakkor széles társadalmi rétegek esélyeit növeli (pl. informatika). Az egészségi problémák kezelése érdekében kiemelt hangsúlyt helyez a megelőzésre, az egészségmegőrzésre, az egészséges életmódra nevelésre. A létminőség fejlesztése érdekében figyelmet fordít a testi, lelki és szellemi egészség és műveltség, környezet minősége, demokratikus jogok, szabadidő, biztonság, családi és közösségi kapcsolatok kérdésköreivel foglalkozó civil szerveződések működésének segítésére.

A magyar fejlesztési politika a foglalkoztatást nem kezeli elszigetelten, csak a gazdaság igényeit kiszolgáló elemként, szakít azzal az elképzeléssel, amely a polgárokat a gazdasági folyamatok élő erőforrásaivá silányítja. Az emberek jövedelemszerzési lehetőségeinek érdekében támogatja az élethosszig tartó tanulást és a foglalkoztatásba ágyazott képzést, a termelő eszközök tulajdonosává válást és a piacra jutást. Olyan foglalkoztatási módok kialakítására törekszik, amelyek lehetőséget adnak a munkában és a családban betöltött szerepek harmonizálására. A vidéki térségekben élő családok megélhetésének biztosítására támogatja a komplex, sokcélú, ökológiai elveknek megfelelő vidékfejlesztést és mezőgazdálkodást, szemben a nagyipari mezőgazdasággal.

A magyar fejlesztéspolitika felismeri, hogy a nyugati fogyasztói társadalmak életmodellje nem fenntartható és éppen ezért nem követendő Magyarország számára. A globális és helyi társadalmi különbségek növekedése, a biodiverzitás csökkenése, a társadalmi és egyéni lét kiüresedése olyan problémák, amelyekre a jelenlegi "fejlett" nyugati társadalmak nem találják a választ. Éppen ezért a magyar fejlesztéspolitika kialakításánál az országos és regionális döntéshozók bátran választanak a nyugati modelltől eltérő megoldásokat, amelyek a helyi társadalmak hagyományain és tudásán alapulnak. A fejlesztéspolitika kialakításába érdemben bevonják a társadalmi szereplőket, beleértve a civil szervezetek széles körét is. Egyenlő esélyt biztosítanak az eltérő vélemények ismertetésére."

---

* A zöld fejlesztéspolitika munkacsoport tagjai, az alapelvek készítői:

Független Ökológiai Központ, Levegő Munkacsoport, Magyar Természetvédők Szövetsége, Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület, Csalán Környezet- és Természetvédő Egyesület, CSEMETE Természet- és Környezetvédelmi Egyesület, GATE Zöld Klub, Hajdúböszörményi Ifjúsági Természetvédő Kör, Ökológiai Intézet a Fenntartható Fejlődésért, Pécsi Zöld Kör, Reflex Egyesület

Az alapelveket támogató szervezetek:

Békéscsabai Zöld Kör, Börzsöny Akciócsoport, Galga Környezetvédelmi Egyesület, Göncöl Szövetség, Holocén Természetvédelmi Egyesület, KÖTHÁLÓ, Pangea Környezetvédelmi és Kulturális Egyesület, Tisza Klub, Zöld Akció Egyesület, Zöldgömb Sport Klub, Zöld Forrás Egyesület, WWF Magyarország

- **Az emberek jól-létét** – életének minőségét vagy legrosszabb esetben túlélését – **biztosító olyan fenntartható fejlesztésekre van szükség, amelyek** konkrétan, és szigorúan **betartják a növekedés ökológiai korlátaiból adódó feltételeket.**

A Lisszaboni stratégia által mindenképp fölé helyezett GDP-növekedés jelenlegi egyeduralma a tagállamokat karbon-intenzív és egyébként is fenntarthatatlan gazdasági fejlődési pályára korlátozza, amely súlyos károkat okoz a környezetben. A gazdasági növekedés mindenáron történő támogatása helyett az állampolgárok jól-létét elősegítő, és a fenntartható fejlődést megvalósító fejlesztésekre lenne szükség. A források elosztásánál a GDP helyett azt kellene figyelembe venni, hogy mely területeken lehet a környezet, a gazdaság és a helyi társadalom számára is nyertes helyzetet teremtő fejlesztéseket megvalósítani. Vagy keményebben: induktívan azokból kiindulni, és abból fölfelé tervezni. Ez volna a gazdasági szubszidiaritás és **a lehető legjobb természeti erőforrás védelem**

- **A klímaváltozás hatásait mérséklő, és a hozzá történő alkalmazkodást elősegítő fejlesztéseket kell támogatni**

Sir Stern jelentése bebizonyította, hogy a gazdasági folyamatokat az éghajlatváltozás komolyan fogja érinteni, ezért a mielőbbi cselekvés gazdaságilag is indokolt. A globális klímakatasztrófa elkerülése érdekében a 2013 utáni időszak kohéziós politikájának fókuszát az üvegházhatású gázok kibocsátásának nagymértékű csökkentése, valamint a közösségek és az ökoszisztémák alkalmazkodását elősegítő intézkedések irányába kell fordítani.

További támpontokat nyújt egy hosszabb tanulmány rövidített, szakpolitikák számára is használható változata, Johan Rockström et al: ***Biztonságos működési tér az emberiség számára*** (Nature, 2009. szeptember 24.) címmel, melynek célja az, hogy a bolygónk átléphetetlen határait azonosítsák és számszerűsítsék.

Ezenkívül minden további jövőbeli intézkedésnek is elsősorban a fent említett célokat kell szolgálnia, figyelembe véve azt, hogy az éghajlatváltozás elleni küzdelem és a biodiverzitást biztosító ökoszisztémák megőrzése és fenntartható használata szorosan összefüggő, egymástól elválaszthatatlan feladatok. Ráadásul a természetes ökoszisztémák védelme és megerősítése egyben a legköltséghatékonyabb módja is az éghajlatváltozás elleni küzdelemnek. Az említett kényszerhelyzetten felül fontos azt is megjegyezni, hogy az e területekre történő beruházások számos járulékos pozitív társadalmi és gazdasági hatással járnak.

- **Kiemelt hangsúlyt kell fektetni a biológiai sokféleséget és a természeti erőforrásokat megőrző fejlesztésekre**

Számos tanulmány megerősítette már, hogy ha nem cselekszünk azonnal a biodiverzitás és az ökoszisztémák megőrzése érdekében, akkor a tétlenség által okozott károk olyan mértékűek lesznek, hogy mellette a gazdasági válság okozta károk eltörpülnek. E károk elkerülése csak akkor lehetséges, ha minden egyes politikába – így a fejlődés irányát dominánsan meghatározó kohéziós politikába is – szervesen beépül egyik fő prioritásként a biodiverzitás és az ökoszisztémák védelme. Ez a szinte önmagában is a kívánatos re-decentralizáció felé mutat. Csak így biztosítható elegendő forrás ahhoz, hogy a fent említett tevékenységek ténylegesen és valódi eredményt elérve megvalósulhassanak.